

УДК: 376.42

DOI 10.33514/1694-7851-2025-4/3-173-181

Аманканова А.Х.

ага окуутучу, магистр

И. Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университети

Бишкек ш.

altyn.ah@mail.ru**Сатиева А.Ы.**

магистрант

И. Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университети

Бишкек ш.

СОЦИАЛДЫК-ТУРМУШТУК БАГЫТ БОЮНЧА САБАКТАРЫНДА АКЫЛ-ЭС БУЗУЛУУЛАРЫ БАР ӨСПҮРҮМДӨРДҮ СОЦИАЛДАШТЫРУУНУН ПЕДАГОГИКАЛЫК КАРАЖАТТАРЫН КОЛДОНУУ

Аннотация. социалдык – турмуштук багыт боюнча сабактарында акыл-эс бузулуулары бар өспүрүмдөрдү коомдоштуруу маселеси атайын педагогикада да, жалпы эле социалдык адаптацияда да актуалдуу болуп саналат. Социалдык – турмуштук багыт боюнча сабактарында акыл-эс бузулуулары бар өспүрүмдөрдү социалдаштыруу татаал, бирок өтө маанилүү процесс. Педагогикалык ийкемдүүлүккө, социалдаштыруунун ар кандай педагогикалык каражаттарын колдонууга, коом тарабынан колдоо көрсөтүү жана жашоого мүмкүн болушунча максималдуу жакындаштырылган окуу шарттарын түзүү. Бул өз алдынча жашоо үчүн зарыл болгон көндүмдөрдү калыптандырууга, коомго аралашууга жана бул өспүрүмдөрдүн жашоо сапатын жакшыртууга өбөлгө түзөт. Социалдык – турмуштук багыт боюнча сабактары инсанды социалдаштырууга, балага коомдо андан ары жашоо үчүн зарыл болгон практикалык көндүмдөрдү үйрөтүүгө багытталган.

Социалдык – турмуштук багыт боюнча курсу элементардык адаптацияга, реабилитацияга жана социалдаштырууга багытталган, бул акыл-эс бузулуулары бар окуучулар тарабынан мектепте, үй-бүлөдө, коомдо ж.б.у.с. жеке өз алдынчалыкты камсыз кылуучу билимдерди, көндүмдөрдү жана жөндөмдөрдү өздөштүрүүнү камтыйт. Буга биринчи кезекте балдарды ар бир баланын өзгөчөлүктөрүн жана конкреттүү бузулуусун эске алуу менен социалдык-турмуштук багыттоонун рационалдуу ыкмаларына жана жолдоруна үйрөтүү аркылуу жетишилет.

Негизги сөздөр: социалдык – турмуштук багыт боюнча сабактары, акыл-эс кемчилиги бар балдар жана өспүрүмдөр, социалдаштыруу процесс, атайын көмөкчү мектеп, социалдык компетенциялар, мугалимдер, тарбиячылар, психологдор, дефектологдор, ата-энелер.

Аманканова А.Х.

старший преподаватель, магистр

Кыргызский государственный университет имени И. Арабаева

г. Бишкек

altyn.ah@mail.ru**Сатиева А.Ы.**

магистрант
Кыргызский государственный университет имени И. Арабаева
г. Бишкек

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ СРЕДСТВ СОЦИАЛИЗАЦИИ ПОДРОСТКОВ С НАРУШЕНИЕМ ИНТЕЛЛЕКТА НА УРОКАХ СОЦИАЛЬНО- БЫТОВОЙ ОРИЕНТИРОВКИ

Аннотация. проблема социализации подростков с нарушением интеллекта на уроках социально-бытовой ориентировки является актуальной как в специальной педагогике, так и в социальной адаптации в целом. Социализация подростков с нарушением интеллекта на уроках социально-бытовой ориентировки — сложный, но крайне важный процесс. Успех зависит от педагогической гибкости, использования различных педагогических средств социализации, поддержки со стороны общества и создания максимально приближённых к жизни условий обучения. Это способствует формированию навыков, необходимых для самостоятельной жизни, интеграции в социум и улучшению качества жизни этих подростков.

Курс социально-бытовой ориентировки направлен на элементарную адаптацию, реабилитацию и социализацию, что предполагает овладение учащимися с нарушениями интеллекта знаниями, умениями и навыками, обеспечивающими личную самостоятельность в школе, в кругу семьи, обществе и др. Достигается это в первую очередь через обучение детей рациональным приёмам и способам социально – бытовой ориентировки с учётом особенностей каждого ребёнка и конкретного нарушения.

Ключевые слова: уроки социально-бытовой ориентировки, дети и подростки с нарушением интеллекта, процесс социализации, специальная вспомогательная школа, социальные компетенции, учителя, воспитатели, психологи, дефектологи, родители.

A. Amankanova
Senior lecturer, Master
Kyrgyz State University named after I. Arabaev
Bishkek c.
altyn.ah@mail.ru

A.Y. Satieva
Graduate student
Kyrgyz State University named after I. Arabaev
Bishkek c.

USING PEDAGOGICAL MEANS OF SOCIALIZATION OF TEENAGERS WITH INTELLECTUAL DISABILITIES IN SOCIAL AND EVERYDAY ORIENTATION LESSONS

Annotation. The problem of socialization of adolescents with intellectual disabilities in social and everyday orientation classes is relevant both in special education and in social adaptation in general. Socialization of adolescents with intellectual disabilities in social and everyday orientation classes is a complex but extremely important process. Success depends on pedagogical flexibility, the use of various pedagogical means of socialization, support from society and the creation of learning

conditions that are as close to life as possible. This contributes to the formation of skills necessary for independent living, integration into society and improving the quality of life of these adolescents.

The course of social and everyday orientation is aimed at basic adaptation, rehabilitation and socialization, which involves students with intellectual disabilities acquiring knowledge, skills and abilities that ensure personal independence at school, in the family circle, society, etc. This is achieved primarily through teaching children rational techniques and methods of social and everyday orientation, taking into account the characteristics of each child and the specific disorder.

Key words: lessons of social and everyday orientation, children and teenagers with intellectual disabilities, the process of socialization, special auxiliary school, social competencies, teachers, educators, psychologists, defectologists, parents.

Социалдаштыруу – бул көп кырдуу процесс, ал маданий, адеп-ахлактык баалуулуктарды өздөштүрүүнү, башка балдар жана адамдар менен болгон мамилелерди аныктоочу инсандык сапаттарды калыптандырууну, коомдогу өз ордун аңдап билүүнү камтыйт [10].

Социалдаштыруу, бир жагынан процесс, экинчи жагынан – ар кандай ишмердүүлүктө социалдык тажрыйбаны өздөштүрүүнүн натыйжасы. Өнүгүүдөгү четтөөлөрдү коррекциялоо процесси ар дайым социалдык тажрыйбаны, жүрүм-турум нормаларын өздөштүрүү жолу катары түшүнүлгөн, бул ырааттуу социалдык адаптация үчүн зарыл. Окуучулар инсандык мамилелердин түшүнүктөрүндө олуттуу кыйынчылыктарга дуушар болушат, анткени социалдык чындыкты таанып-билүүнүн психологиялык каражаттарын өздөштүрүү мүмкүнчүлүктөрү чектелүү. Учурдагы социалдык-экономикалык кырдаалдын туруксуздугунун шарттарында, ден-соолугунун мүмкүнчүлүгү чектелген окуучуларды социалдаштыруу маселеси чоң мааниге ээ болууда.

Акыл-эс бузулуулары бар адамдарга билим берүүнүн башкы милдети – коомдо ийгиликтүү социалдаштыруу. Социалдаштыруунун ийгиликтүүлүгү акыл-эс кемчилиги бар окуучуда турмуштук көндүмдөрдүн канчалык деңгээлде калыптанганына түздөн-түз көз каранды. Социалдык-турмуштук багыттоо сабактары күнүмдүк турмушта ийгиликтүү иштөө үчүн зарыл болгон билимдердин жана көндүмдөрдүн системасын билдирет. Алар акыл-эс бузулуулары бар окуучуларда өзүн-өзү тейлөө, баарлашуу, айлана-чөйрө менен өз ара аракеттенүү жана ар кандай тиричилик маселелерин чечүү көндүмдөрүн калыптандырууну камтыйт [9].

Социалдаштыруунун механизмдеринин бири - социалдык адаптация. Акыл-эс кемчилиги бар балдардын социалдык адаптациясы акыл-эс кемчиликке байланыштуу чектөөлөрдөн улам олуттуу түрдө кыйындаган. Борбордук нерв системасынын органикалык жабыркашынын натыйжасында, акыл-эс өнүгүүсүндө проблемалары бар бала керектүү маалыматты өз алдынча бөлүп алып, өздөштүрө албайт, атайын окутуусуз жана сырттан жардамсыз өз алдынча жашоого андан ары көнө албайт [7].

Атайын көмөкчү мектеп, өзгөчө "Социалдык-турмуштук багыттоо" предмети, балага айлана-чөйрөгө багытталууга, социалдык нормаларга, топтордогу баарлашуу маданиятына үйрөнүүгө, үй-бүлө образын калыптандырууга, өз турмушун коомдук жашоонун талаптарына жана эрежелерине ылайык уюштурууга, өз жолун, дүйнөгө болгон көз карашын тандоого жардам берет. Буга өзгөчө "Жеке гигиена", "Тамактануу", "Турак жай" тематикалык бөлүмдөрү өбөлгө түзөт [6].

"Социалдашуу жана социалдык адаптация процессиндеги олуттуу кыйынчылыктар" критерийи "акыл-эс кемчилиги" термини менен аныкталган бардык ар кандай патологиялык абалдар үчүн жалпы деп эсептелет. Бул кыйынчылыктарды коррекциялоо үчүн социалдык-турмуштук багыттоо (мындан ары СТБ) сабактары арналган.

СТБ курсу боюнча сабактар төмөнкүлөргө багытталган:

- Социалдык-эмоционалдык тажрыйбаны топтоо, ички дүйнөнү системалаштыруу, жүрүм-турумду жөнгө салуу;
- Инсан аралык өз ара аракеттенүү көндүмдөрүн өнүктүрүү;
- Өспүрүмдүн ролдук көндүмдөрүн кеңейтүү жана анын келечегин позитивдүү программалоо.

СТБ сабактары инсанды социалдаштырууга, балага коомдо андан ары жашоо үчүн зарыл болгон практикалык көндүмдөрдү үйрөтүүгө багытталган.

СТБ сабактарынын максаты төмөнкү милдеттерден турат:

- Балдардын социалдык-турмуштук багыттоо маселелери боюнча үй тарбиясындагы кемчиликтерди толуктоо;
- Турмушта колдонулуучу үй буюмдары, алардын эмне үчүн керектелиши жана алар менен иштөө эрежелери жөнүндө туура түшүнүктөрдү жана билимдерди берүү;
- Турмушта колдонулуучу буюмдар менен иштөө көндүмдөрүн өнүктүрүү;
- Турмушта жүрүм-турум маданиятынын көндүмдөрүн калыптандыруу;
- Ар кандай тиричилик кызматтары, мекемелер жана уюмдар менен тааныштыруу, алар кайрыла ала турган;
- Коомдук жайларда, ар кандай мекемелерде жүрүм-турум эрежелерин үйрөтүү;
- Өз жүрүм-турумун, сырткы көрүнүшүн өзүн-өзү контролдоо ыкмаларын иштеп чыгуу, балдарды ар кандай кырдаалдарда ар кандай адамдар менен баарлашууга үйрөтүү.

СТБ программасы төмөнкү бөлүмдөрдү камтыйт: "Жеке гигиена", "Кийим жана бут кийим", "Тамактануу", "Үй-бүлө", "Жүрүм-турум маданияты", "Турак жай", "Транспорт", "Соода", "Медициналык жардам".

Программалык материалды изилдөө балдардын жеке гигиенага, өзүн-өзү тейлөөгө, тиричилик буюмдарына, турмуштук эмгекке, адеп-ахлактык-этикалык жүрүм-турум нормаларына тиешелүү түшүнүктөрүн жана билимдерин кеңейтүүгө көмөктөшүүгө багытталган.

Окутууда эки багыт айырмаланат:

- Биринчиси, балдарда күнүмдүк жашоодо, биринчи кезекте мектептин шарттарында зарыл болгон көндүмдөрдү калыптандырууну камтыйт. Ошол эле учурда, ар кандай тиричилик буюмдары менен иштөө көндүмдөрү, турмушта жүрүм-турум маданиятынын көндүмдөрү калыптанат.
- Экинчи багыт алыскы максатка жетүү менен байланыштуу – балдарга өз алдынча жашоосунда керек боло турган билимдерди жана көндүмдөрдү өздөштүрүү. Бул багыт балдарды адамдын социалдык-тиричилик ишмердүүлүк чөйрөсү менен тааныштырууну, мектепте жана үй-бүлөдө жүрүм-турум маданиятын тарбиялоону камтыйт.

СТБ сабактарында программалык материалды үйрөнүүнүн эң маанилүү жана натыйжалуу ыкмасы – бул окуучулардын практикалык ишмердүүлүгү. Өзүн-өзү тейлөө, тамактануу жана дасторкондо жүрүм-турум, өзүнө, кийим-кечеге жана бут кийимге кам көрүү, кийимди оңдоо, турак жайга кам көрүү боюнча керектүү күнүмдүк аракеттерди аткарууну

окуучуларга практикалык ишмердүүлүк сабактары үйрөтөт. Ошентип, практикалык эмгек көндүмдөрүн жана жөндөмдөрүн калыптандырууга так практикалык ыкма түздөн-түз өбөлгө түзөт.

Тигил же бул көндүмдү өздөштүрүү боюнча практикалык иш инструктажды, иш-аракетти туура аткаруу ыкмаларын көрсөтүүнү, окуучулар тарабынан бул иш-аракетти кайталоону камтыйт.

Ар кандай педагогикалык таасир этүү формасы окуучуларга дифференцияланган мамилени жана алардын ар биринин жеке мүмкүнчүлүктөрүн эске алууну талап кылат. Ошондуктан, демилгесиз балдарда адамдын социалдык жана тиричилик чөйрөсүндөгү билимдерге кызыгууну жана умтулууну ойготуу, эң негизгиси – өз ийгилигине ишенимди табуу үчүн сабактарды уюштуруу маанилүү.

Социалдык адаптациянын негизги максаты – балдарга ар кандай ишмердүүлүк түрлөрү менен алектенүү аркылуу турмуштук тажрыйбага ээ болууга жардам берүү, аларда жетиштүү деңгээлде өз алдынчалыкты өнүктүрүү, экстремалдык жана күнүмдүк көйгөйлүү кырдаалдардан социалдык жактан алгылыктуу чыгуу жолдорун табуу.

Ошентип, СТБ курсу элементардык адаптацияга, реабилитацияга жана социалдаштырууга багытталган, бул акыл-эс бузулуулары бар окуучулар тарабынан мектепте, үй-бүлөдө, коомдо ж.б.у.с. жеке өз алдынчалыкты камсыз кылуучу билимдерди, көндүмдөрдү жана жөндөмдөрдү өздөштүрүүнү камтыйт. Буга биринчи кезекте балдарды ар бир баланын өзгөчөлүктөрүн жана конкреттүү бузулуусун эске алуу менен социалдык-турмуштук багыттоонун рационалдуу ыкмаларына жана жолдоруна үйрөтүү аркылуу жетишилет.

Окуучуларды тиричилик буюмдары менен тааныштыруу алардын так аталышын, арналышын, бул буюмдар менен иштөө эрежелерин өздөштүрүүнү, ошондой эле бул буюмдарды арналышына жараша колдонуунун зарыл болгон рационалдуу, туура көндүмдөрүн иштеп чыгууну, баарлашуу жана адамдык мамилелер дүйнөсү менен таанышууну камтыйт, бул күнүмдүк жашоодо коомдук жайларда жүрүм-турум эрежелерин өздөштүрүүгө, тентуштары жана чоңдор менен баарлашуу көндүмдөрүн өнүктүрүүгө көмөктөшүүгө багытталган.

Социалдык компетенциянын калыптануу деңгээлин аныктоо үчүн күнүмдүк жашоодо колдонулуучу социалдык-тиричилик көндүмдөрүнө байланыштуу компетенциялар тандалып алынган. Изилдөөдө маектешүү ыкмасы колдонулган [8].

«Социалдык-тиричиликке багыт» сабагынын программасына ылайык, 7-класстын окуучулары «Турак жай» темасы боюнча төмөнкүдөй көндүмдөргө ээ болушу керек:

Окуучу төмөнкү иштерди билүүгө жана жасай алууга тийиш:

- Турак жайдын түрлөрүн (батир, жеке үй) айырмалай билүү;
- Бөлмөлөрдүн түрлөрүн айырмалай билүү (уктоочу бөлмө, ашкана, жуунуучу бөлмө, конок бөлмө, ажаткана);
- Почта индекси деген эмне экенин түшүндүрүп, өз үйүнүн индекси менен дарегин айта билүү;
- Өзүнүн бөлмөсүн тазалоо эрежелерин айтып бере билүү;
- Өз бөлмөсүн тазалай билүү;
- Почта ачыкчасына индекс менен даректи туура жаза билүү.

«Турак жай» темасы боюнча көндүмдөрдүн калыптангандыгын же калыптанбаганын аныктоо үчүн төмөнкү критерийлер колдонулган:

1. Турак жайдын түрлөрүн айырмалай билүү.

Мазмуну: Жеке үй менен квартиранын айырмасын билүү.

Калыптанган: батир менен жеке үйдү сүрөттөр аркылуу ажырата алат, негизги өзгөчөлүктөрүн түшүндүрө алат.

Толук эмес калыптанган: сүрөттөн айырмасын билет, бирок өзгөчөлүктөрүн түшүндүрө албайт.

Калыптанган эмес: сүрөттөн айырмасын да, өзгөчөлүктөрүн да билбейт.

2. Бөлмөлөрдүн түрлөрүн айырмалай билүү.

Мазмуну: Ар бир бөлмөнүн аталышын жана милдетин билүү (уктоочу бөлмө, ашкана, конок бөлмөсү, жуунуучу бөлмө, даараткана).

Калыптанган: ар бир бөлмөнүн атын, максатын жана айырмасын билет.

Толук эмес калыптанган: атын жана максатын билет, бирок айырмасын айта албайт.

Калыптанган эмес: сүрөттөн тааныбайт, максатын жана айырмасын билбейт.

3. Почта индекси, индекс жана өз дареги жөнүндө түшүндүрө билүү.

Мазмуну: Индексти түшүндүрүп бере билүү, өзүнүн индексин жана дарегин билүү.

Калыптанган: индекстин маанисин түшүндүрөт, дарегин жана индексин айтат.

Толук эмес калыптанган: дарегин жана индексин билет, бирок индекстин маанисин түшүндүрө албайт.

Калыптанган эмес: дарегин жана индексин да билбейт.

4. Бөлмөнү тазалоо эрежелерин айтып бере билүү.

Мазмуну: Тазалоонун этаптарын билүү.

Калыптанган: тазалоонун ырааттуулугун билет.

Толук эмес калыптанган: этаптарды жарым-жартылай билет, же тартибин чаташтырат.

Калыптанган эмес: билбейт.

5. Өз бөлмөсүн тазалай билүү.

Калыптанган: кантип жана эмне үчүн тазалоо керек экенин түшүндүрүп бере алат.

Толук эмес калыптанган: жарым-жартылай түшүндүрө алат.

Калыптанган эмес: түшүндүрө албайт.

6. Почта ачыкчасына индекс жана дарек жаза билүү.

Мазмуну: Өз индексин жана дарегин туура жазуу жөндөмү.

Калыптанган: даректи жана индексти толук, туура жаза алат.

Толук эмес калыптанган: жарым-жартылай же каталар менен жаза алат.

Калыптанган эмес: жаза албайт.

Эксперименттин натыйжаларын баалоону жана системалаштырууну жөнөкөйлөтүү үчүн ар бир критерийге өзүнүн упайлары берилди.

Көндүмдөрдү же билимди өнүктүрүү деңгээли үчүн «Көндүмдөр калыптанган» 2 баллдык көрсөткүчкө ээ.

Көндүмдөрдүн же билимдердин калыптануу деңгээли үчүн «Көндүмдөр толук эмес калыптанган» 1 баллдык көрсөткүчкө ыйгарылды.

Көндүмдөрдү же билимди өнүктүрүү деңгээли үчүн «Көндүмдөр калыптанган эмес» 0 баллдык көрсөткүчкө ээ.

Биз көндүмдөрдү баалоо үчүн төмөнкү шкаланы колдондук:

- окуучу 9дан 12 баллга чейин алды – көндүмдөр калыптанган;
- окуучу 5тен 8ге чейин балл алды – көндүмдөр толук эмес калыптанган;
- окуучу 5 баллдан аз алды – көндүмдөр калыптанган эмес.

Көндүмдөрдүн өнүгүү деңгээлин аныктоо үчүн жөнгө салынбаган сүйлөшүү өткөрүлдү.

Окуучулар менен баарлашуу тынч маанайда өттү. Ар бир окуучу баарлашууга даяр болгон.

Ошентип, экспериментти уюштуруу үчүн бир катар суроолор даярдалып, айрым билимдердин жана көндүмдөрдүн калыптанышына баа берүү критерийлери иштелип чыккан. Ар бир окуучу менен жекече баарлашуу жүргүзүлдү.

Изилдөөнүн жыйынтыгы көрсөткөндөй, окуучулардын 70%ынын «Турак жай» темасы боюнча көндүмдөрү калыптанган эмес. Ал эми 30%ында көндүмдөр толук эмес калыптанган.

Окуучулардын бөлмө тазалоо тууралуу түшүнүгү чала болот, дарегин жана индекси жазууну билбейт. Айрымдары үй түрлөрүн жана бөлмөлөрүн да ажырата албайт.

Жогорудагы маалыматтарга таянып айтсак, «Турак жай» темасына байланыштуу социалдык көндүмдөр окуучуларда калыптанган эмес же толук эмес калыптанган. Бул теманын социалдык-тиричиликке багытталган сабактарда азырынча окутула электиги менен түшүндүрүлөт.

Бул болсо, көптөгөн социалдык көндүмдөр окуучуларда өзүнөн-өзү калыптанбайт жана атайын багытталган иш аркылуу гана өнүгөрүн көрсөтөт. Айрыкча бул иш социалдык-тиричиликке багытталган сабактарда өткөрүлүшү керек.

Компетенциялоочу эксперименттин жыйынтыгына таянып, коррекциялык-өнүктүрүүчү окутуунун негизги принциптерине ылайык, социалдык компетенцияларды калыптандыруу жана өнүктүрүү үчүн көнүгүүлөр тандалып, социалдык-тиричиликке багытталган сабактарда колдонууга ылайыкташтырылган.

Эксперимент өткөрүлгөн билим берүү мекемесин таанышууда материалдык-техникалык база жетишсиз экендиги аныкталган. Керектүү жабдуулар толук камсыз болбогондуктан, көрнөктөрдүн жардам аркылуу компенсациялоого басым жасалган.

Көнүгүүлөр оюн ыкмасы негизинде түзүлүп, окуучулар тарабынан кызыгуу менен кабыл алынды. Колдонулган көрнөк-жардам окуучулардын чоң көңүлүн бурду.

Жыйынтыктап айтканда, «Социалдык-турмуштук багыт берүү» сабактары көп учурда программада каралган мазмунду толук жүзөгө ашырууга шарт түзбөгөн шарттарда өткөрүлөт (кабинетте атайын жабдуулардын жоктугу, сабактар үчүн керектүү материалдар менен камсыз болбошу ж.б.).

Бирок мындай шарттарда атайын көнүгүүлөрдү жана көрнөк-жарнактарды түзүү зарылчылыгы жаралат, бул окуучулардын жашоо турмушундагы көндүмдөрдү ийгиликтүү өздөштүрүүсүнө шарт түзөт. Эң башкысы – бул мүмкүн болушунча чыныгы турмуштук буюмдарды, аларды алмаштырган же стилизацияланган предметтерди колдонуу:

- күнүмдүк жашоодо колдонулуучу буюмдар жана аларды алмаштырган предметтер, алар менен иш алып барууну жана кам көрүүнү окуучу өздөштүрөт;
- үй чарбасындагы эмгек предметтери жана аларды алмаштырган же окшоштурулган буюмдар, алар аркылуу бала турмуштук буюмдарга кам көрүүнү үйрөнөт;
- жардамчы каражаттар: ар кандай машыктыруучу куралдар (тренажёрлор);
- үйдөгүдөй шартта жабдылган бөлмөлөр же алардын макеттери, сүрөттөрү.

Ошентип, «Социалдык-турмуштук багыт берүү» сабактары үчүн толук материалдык-техникалык камсыздоо жок шартта предметтин программасын, ал аркылуу жашоо үчүн зарыл болгон көндүмдөрдү толук өздөштүрүү мүмкүн эмес. Бирок биздин изилдөөлөр көрсөткөндөй,

оюндарды, практикалык көнүгүүлөрдү, атайын көрнөк-жарнактар менен коштолгон маектерди колдонуу жакшы жыйынтыктарды берет.

Мындан тышкары, социалдык-турмуштук багыт берүү иштери мектеп-интернаттын сабактан тышкаркы ишмердүүлүгү менен логикалык байланышы болушу керек. Болгону мугалим менен тарбиячынын биргелешкен ишмердүүлүгү гана акыл-эси начар окуучуларда социалдык-турмуштук компетенттүүлүктү жана коомго адекваттуу социалдашуу жөндөмүн калыптандыра алат.

Бул багыттагы билимди бекемдөө үчүн мектепте ар кандай массалык иш-чараларды, майрамдарды, темалык сабактарды, маданияттуу жүрүм-турум боюнча оюн программаларын, жол эрежелери тууралуу сабактарды, жеке гигиенаны үйрөткөн үгүттөрдү жана башка ушул сыяктуу иш-чараларды өткөрүү зарыл. Ошондуктан, комплекстүү мамиле жана бардык тарбиялык иштерди өз убагында жүргүзүү аркылуу акыл-эси начар окуучулардын интернат-мектептеги жашоосу толугу менен төмөнкү максаттарга багытталат:

- өз алдынча жашоого керектүү турмуштук жана социалдык көндүмдөрдү калыптандыруу;
- өзүн реалдуу баалоону жана өз күчүнө ишенүүнү өнүктүрүү;
- коомдо толук кандуу жашап кетүү үчүн зарыл болгон жүрүм-турум эрежелерин жана социалдык нормаларды өздөштүрүү.

Колдонулган адабияттардын тизмеси:

1. Аманканова, А.Х. Становление и развитие системы высшего специального профессионального образования в Кыргызстане / А.Х. Аманканова // Вестник КГУ им. И.Арабаева. – 2024, №4/3. – С. 248-256.
2. Бгажнокова, И.М. Психология умственно отсталого школьника / И.М. Бгажнокова. – М.: 1987.
3. Воронкова В.В., Казакова С.А. Социально-бытовая ориентировка учащихся 5-9 классов в специальной (коррекционной) общеобразовательной школе VIII вида. Пособие для учителя. Москва, Гуманитарный издательский центр «Владос», 2010 г.
4. Выготский, Л.С. Дефект и сверхкомпенсация / Л.С. Выготский // Проблемы дефектологии / – М., 1995.
5. Выготский, Л.С. Педагогическая психология / под ред. В.В. Давыдова. – М.: Педагогика. 1991. – 480 с.
6. Выготский, Л.С. Развитие высших психических функций / Л.С. Выготский. – М.: АПН РСФСР, 1960. – 500 с.
7. Гладкая, В.В. Социально-бытовая подготовка воспитанников специальных (коррекционных) образовательных учреждений VIII вида: метод. пособие. – М.: НЦ ЭНАС, 2003. – 192 с.
8. Девяткова, Т. А. Социально-бытовая ориентировка в специальных (коррекционных) образовательных учреждениях VIII вида: пособие для учителя / под ред. А. М. Щербаковой. – М.: Гуманитар, изд. центр ВЛАДОС, 2008. – 302 с.
9. Джапарова, З.Б. Роль учителя во внедрении инклюзивного образования / З.Б. Джапарова // Вестник КГУ им И.Арабаева. – 2022, № 4. – С. 227-231.
10. Львова, С. А. Практические материалы к урокам социально бытовой ориентировки в специальной (коррекционной) общеобразовательной школе VIII вида. 5-9 кл. [Текст]: пособие для учителя / С. А. Львова. – М.: ВЛАДОС, 2005. – 136 с.

11. Социально-бытовая ориентировка в специальных (коррекционных) образовательных учреждениях VIII вида: Пособие для учителя / под ред. А.М. Щербаковой. – М.: ВЛАДОС, 2003. – 304 с.
12. Шипицина, Л. М. Социально-педагогическая реабилитация девиантного поведения детей и подростков с проблемами в развитии [Текст] / Л. М. Шипицына // Вестник психосоциальной и коррекционно реабилитационной работы. – 1997. – № 1. – С. 62-66.

Рецензент: педагогика илимдеринин кандидаты, доцент Омурбаева Д.К.